MOŽNOSTI VYUČOVANIA GEOGRAFIE MIESTNEJ KRAJINY V MIKROREGIÓNE RAJECKÁ DOLINA

Katarína Úradníková, Hilda Kramáreková

Abstract

The local landscape is an important part of teaching geography. In this part of land children grow up, go to school and do many other activities (sport, hobbies...). The curriculum about local landscape has priority in geography as a school subject, but we can find many cross-cutting themes in other subjects too, such as biology, history or citizen education. All of these subjects are a part of the state education programme. The main aim of this article is to point on the status of local landscape teaching on second grade of primary school, to define various options and didactical methods in teaching about local landscape of Rajec valley on the specific examples.

Keywords: regional geography, local landscape, Rajec valley

Úvod

Miestna krajina (synonymne aj miestna oblasť) je dôležitou súčasťou vyučovania geografie. Je to územie, v ktorom deti vyrastajú, chodia do školy a vykonávajú rôzne ďalšie aktivity (šport, krúžky...). Žiaci ľahšie pochopia a trvale si osvoja zákonitosti prírodného prostredia, ale aj osobitosti a vzťahy medzi človekom a krajinou, ktorú dobre poznajú, lebo v nej žijú. Žiak získaním skúseností pri riešení problémov v jednoduchšej, známej miestnej krajine, môže potom ľahšie a úspešnejšie postupovať pri riešení problémov väčšieho regiónu (Tomčíková, 2010). Učivo o miestnej krajine sa prioritne vyučuje v rámci predmetu geografia, ale taktiež ho môžeme nájsť aj v iných predmetoch ako dejepis, občianska náuka alebo biológia, resp. v rámci prierezových tém, ktoré sú súčasťou štátneho i školského vzdelávacieho programu.

Cieľom príspevku je tak poukázať na postavenie vyučovania geografie miestnej krajiny na 2. stupni ZŠ a charakterizovať možnosti, resp. rôzne didaktické metódy, akými sa dá vyučovať geografia miestnej krajiny Rajeckej doliny na konkrétnych príkladoch – s ambíciou vytvorenia učebnice geografie miestnej oblasti pre mikroregión Rajecská dolina.

Teoreticko-metodické východiská

Využívanie miestnej krajiny pre výučbu (nielen) geografie má dlhú a bohatú históriu. Túto problematiku po stránke odbornej i didaktickej prvýkrát komplexne

zhrnuli Kandráčová, Michaeli (1996) vo svojej štúdii „Mikrogeografia v edukácii, výskume a pre prax“. Podľa Kancíra a Madzikovej (2003) sa pod miestnou krajinou chápe najskôr územie obce, kde sa škola nachádza, prípadne územie ďalších obcí, z ktorých deti do školy dochádzajú. Ďalšími zdrojmi informácií k téme vyučovanie geografie miestnej krajiny sú napr. publikácia „Región horné Požitavie“ (Nemčíková, 2009), príspevky „Vyučovanie miestnej krajiny integrovaným prístupom“ (Oláhová, Czaková, 2010), „Miestna krajina vo vyučovaní vlastivedy a geografie na základnej škole“ (Tomčíková, 2010). Vyučovaniu geografie miestnej krajiny sa venujú aj ďalší autori, ako napr. Čižmárová, red. (2013) v publikácii „Regionálna geografia Horného Pohronia“, neskôr túto problematiku aplikačne ďalej posunula knižná publikácia „Mikrogeografia – krajina okolo nás“ od Dubcovej a kol. (2012). Pod „mikrogeografiou“ sa tu chápe komplexná (regionálna) geografia miestnej krajiny. Z novších príspevkov k téme možno spomenúť napr. „Orientácia ako prostriedok spoznávania miestnej krajiny na príklade územia Zoborské vrchy“ (Svorad, Žoncová, Dubcová, 2014), resp. diplomovú prácu „Vyučovanie geografie miestnej oblasti v OZ Radošinka (návrh učebnice pre základné školy)“ od Peňaška (2016).

Pri získavaní informácií týkajúcich sa aktuálneho zaradenia problematiky v edukácii geografie (štátny vzdelávací program, prierezové témy) sme využili webové stránky Štátneho pedagogického ústavu (statpedu.sk, 2016a,b).

Pri štúdiu didaktických metód, ktoré je možné využiť pri vyučovaní geografie miestnej krajiny, sme použili vysokoškolské učebné texty „Didaktika geografie I.“ (Čižmárová, 2000) a „Didaktika geografie II.“ (Čižmárová, 2006) a členenie didaktických metód z príspevku „Didaktické metódy a ich aplikácia v zemepise/geografii“ (Zaťková, 1998).

Postavenie geografie miestnej krajiny v školskom vzdelávacom systéme

Záväzným dokumentom pre druhý stupeň základnej školy v Slovenskej republike je Štátny vzdelávací program, ISCED 2 - nižšie sekundárne vzdelávanie. Podľa tohto dokumentu sa vzdelávajú aj žiaci 1. až 4. ročníka gymnázií s osemročným štúdiom. Štátny vzdelávací program stanovuje povinné vyučovacie predmety, ktoré sú začlenené do jednotlivých vzdelávacích oblastí. V rámci svojho školského vzdelávacieho programu si každá škola môže vytvoriť aj vlastný vyučovací predmet (využitím voľných, disponibilných hodín). Okrem vyučovacích predmetov sú zavedené prierezové témy, ktoré sa prelínajú všetkými vzdelávacími oblasťami.

Od 1. septembra 2015 vstúpil do platnosti inovovaný štátny vzdelávací program, ktorý priniesol niekoľko pozitívnych zmien, ako napríklad mierne zvýšenie počtu hodín matematiky, slovenčiny, informatiky a prírodovedných predmetov. Žiaci v 5. ročníku majú opäť 2 hodiny geografie do týždňa. Na 2. stupni základnej školy sa geografia o miestnej krajine pôvodne vyučovala v 9.

ročníku, po ukončení regionálnej geografie Slovenska. Podľa inovovaného štátneho vzdelávacieho programu sa po niekoľkých rokoch táto téma opätovne vrátila do 8. ročníka. (statpedu.sk, 2016a). Pochopiteľne, bez ohľadu na aktuálny obsah geografie v jednotlivých ročníkoch, vždy je príležitosť uviesť príklady z miestnej krajiny, je dobré uvádzať príklady najskôr z vlastného prostredia, ktoré je žiakom najbližšie, aby si nové poznatky lepšie osvojili.

Povinnou súčasťou obsahu vzdelávania, sú prierezové témy. Je ich možné realizovať viacerými formami – ako integrovanú súčasť vzdelávacieho obsahu oblastí vzdelávania a vhodných vyučovacích predmetov alebo ako samostatný učebný predmet v rámci rozširujúcich hodín. Na 2. stupni sa miestnej krajine podľa pôvodného štátneho vzdelávacieho programu venovali prierezové témy Environmentálna výchova, Tvorba projektu a prezenčné schopnosti, ale hlavne Regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra, ktorá obsahovala tri tematické celky: Môj rodný kraj, Objavujeme Slovensko, Tradičná ľudová kultúra. Podľa inovovaného štátneho vzdelávacieho programu je možné poznatky z miestnej krajiny využiť v prierezových témach Environmentálna výchova, Multikultúrna výchova, ktorá úzko súvisí s regionálnou výchovou a tradičnou ľudovou kultúrou a Ochrana života a zdravia (statpedu.sk, 2016b).

Základné informácie o mikroregióne Rajecká dolina

Rajecká dolina sa nachádza v severozápadnej časti Slovenska, v juhozápadnej časti Žilinského kraja, zaberá centrálnu a južnú časť okresu Žilina. Osou doliny je rieka Rajčianka, ktorá je ľavostranným prítokom rieky Váh. Zo západu ju obkolesujú Strážovské vrchy a z východu Malá Fatra, konkrétne jej Lúčanská časť.

V rámci Žilinského samosprávneho kraja ako aj Žilinského okresu má región okrajovú polohu. Z južnej strany hraničí s okresmi Prievidza a Ilava (Trenčiansky kraj). Západnú hranicu tvorí s okresmi Považská Bystrica (TN kraj) a Bytča (Žilinský kraj). Na severe susedí so zvyšnou časťou okresu Žilina a východnú hranicu tvorí okres Martin (mapa 1). Regiónom prechádza cesta I. triedy označovaná ako I/64, ktorá spája Komárno so Žilinou, cesta II. triedy (II/517), ktorá spája Rajec s Považskou Bystricou. Osobnú i nákladnú dopravu zabezpečuje aj železničná trať Žilina – Rajec.

Mikroregión Združenie Rajecká dolina (mapa 1) vzniklo v roku 2009, ktorého cieľom je koordinovanie aktivít týkajúcich sa cestovného ruchu, kúpeľníctva, nakladania a separácie odpadov, programu očisty Rajčianky a mnoho ďalších (obecfackov.sk, 2016). V súčasnosti združenie pozostáva z 24 obcí, z ktorých 2 sú mestského typu (Rajec a Rajecké Teplice), zvyšných 22 je vidieckeho typu. Územie má rozlohu 340,604 km². Počet obyvateľov regiónu je 34 172 (k 31.12.2015), čo predstavuje hustotu zaľudnenia 100 obyv./km² (statistics.sk, 2016).

Mapa 1: Vymedzenie Združenia Rajecká dolina

Map 1: Delimitation of the Association of Rajecka Valley

Z už spomínaných 24 obcí mikroregiónu sú školy s možnou výučbou geografie miestnej krajiny v 16-tich obciach. Ide o 17 základných škôl, pričom 10 z nich je plnoorganizovaných (tzn. škola má 9 ročníkov a člení sa na prvý a druhý stupeň), zvyšných 7 škôl poskytuje vzdelanie len na prvom stupni. V obciach Čičmany, Zbyňov, Podhorie, Porúbka, Malá a Veľká Čierna, Kľáč a Šuja sa základná škola nenachádza, preto sú žiaci nútení za svojim vzdelaním cestovať. Len v meste Rajec sa nachádza popri štátnej škole aj škola cirkevná.

Predbežné výsledky z prieskumu vyučovania geografie miestnej krajiny

Pre zistenie vyučovacích metód a foriem, ktoré používajú učitelia geografie na 2. stupni ZŠ v Rajeckej doline, sme vytvorili dotazník, ktorý obsahuje 15 otázok. Dotazník malo vyplniť 17 učiteľov zo 17-tich základných škôl, keďže v každej škole geografiu miestnej oblasti štandardne vyučuje len jeden pedagóg. Keďže prieskum zatiaľ nie je ukončený (dotazníky stále prichádzajú), uvedieme len jeho čiastočné výsledky (grafy 1 – 6).

Graf 1: Odpovede na otázku: „Aký obsah vyučujete v rámci geografie miestnej krajiny?“

Graph 1: Answer on the question: „What content you teach while teaching local landscape geography?“

Učители mali na výber zo štyroch možností, pričom mohli označiť aj viaceré z nich. Najviac odpovedí sa týkalo Rajeckej doliny ako celku a vlastnej obce/mesta (graf 1). Možnosť „iné“ neuviedol zatiaľ nik.

Graf 2: Odpovede na otázku: „Aké organizačné formy vyučovania využívate pri vyučovaní o miestnej krajine?“

Graph 2: Answers on the question: "What organization structures do you use while teaching local landscape geography?"

Najviac zastúpenými organizačnými formami boli vyučovací hodina, vychádzka, vypracovávanie projektov a projektové vyučovanie (graf 2). Z možností „iné“ jeden učiteľ uviedol návštevu múzea.

Graf 3: Odpovede učiteľov na otázku: „Aké metódy využívate pri vyučovaní o miestnej krajine?“

Graph 3: Answers on the question: „What methods do you use while teaching local landscape geography?“

Učители, ktorí vyplnené dotazníky zaslali, uviedli bez presnejšej špecifikácie, že uprednostňujú kartografické a názorné metódy (graf 3).

Graf 4: Odpovede učiteľov na otázku: „Na čo konkrétne sa vo vyučovaní o miestnej krajine zameriavate?“

Graph 4: Answers on the question: „What is your main focus while teaching local landscape geography?“

Z dotazníkov zatiaľ najviac rezonuje pozornosť venovaná prírodným prvkom krajiny, tradíciám a komplexnému prístupu k tejto téme (graf 4). Jeden z vyučujúcich sa pri výučbe zameriava na obyvateľstvo.

Nasledujúca otázka sa týkala využívania geoinformačných technológií (graf 5). Všetci učители uviedli, že tieto technológie využívajú, ako dôvod uvádzali predovšetkým spštenie hodiny, skvalitnenie výučby či zlepšenie orientácie žiakov v priestore. Na túto otázku nadväzovala ďalšia, ktorej témou bola bližšia špecifikácia geoinformačných technológií a pomôcok.

Graf 5: Odpovede učiteľov na otázku: „Ktoré geoinformačné technológie a pomôcky najčastejšie využívate pri vyučovaní o miestnej krajine?“

Graph 5: Answer on the question: „What geoinformation technologies and aids do you use while teaching local landscape geography?“

Z došlých odpovedí je zrejmä prevaha využívania interaktívnej tabule a YouTube – internetového serveru pre zdieľanie videosúborov.

Z ďalších zdrojov informácií učitelia využívajú najmä internet, vrátane internetových stránok obcí/miest a monografie (brožúrky) o obciach/mestách (graf 6).

Graf 6: Odpovede učiteľov na otázku: „Aké zdroje informácií využívate pri vyučovaní o miestnej krajine?“

Graph 6: Answer on the question: „What sources of information do you use while teaching local landscape geography?“

Na túto otázku nadväzovala otázka „Aké ďalšie zdroje informácií, pre vyučovanie geografie miestnej oblasti by ste privítali?“ Odpovede učiteľov boli rôzne, niektorí by prijali komplexnú publikáciu o Rajeckej doline, besedy s odborníkmi a cestovateľmi alebo vytvorenie krátkych videí.

Vybrané didaktické metódy využiteľné vo vyučovaní geografie miestnej krajiny Rajeckej doliny

Metóda pochádza z gréckeho „methodos“, čo znamená cesta alebo spôsob. V edukačnej praxi pod didaktickou metódou teda rozumieme cestu, resp. spôsob akým sa dopracujeme k naplneniu vzdelávacích cieľov. Podľa Petláka (1997) didaktická metóda nie je charakterizovaná len ako cesta, ale aj ako vzájomná súčinnosť učiva, učiteľa a žiaka. Zdôraznená je aj skutočnosť, že metóda plní aj výchovné ciele.

Členení didaktických metód je viacero, my sme vybrali schému delenia didaktických metód podľa Zaťkovej (1998), pretože v didaktike geografie na Slovensku sa využíva najčastejšie a pre naše potreby je tak najkomplexnejšie. Podľa tohto členenia rozdeľujeme didaktické metódy na 2 veľké skupiny, ktorými sú heterodidaktické a autodidaktické metódy (obr. 1, obr. 2). Vybrali sme z každej podskupiny niekoľko metód, ku ktorým uvádzame námety vyučovania geografie miestnej krajiny vo väzbe na informácie/požiadavky učiteľov.

Využitie vybraných heterodidaktických metód pri vyučovaní geografie miestnej krajiny Rajeckej doliny

Heterodidaktické metódy (obr. 1) sú také, ktoré navodzuje učiteľ, riadi nimi učebnú činnosť. Do skupiny heterodidaktických metód zaraďujeme päť podskupín metód – metódy motivačno-stimulačné, expozičné, fixačné, diagnostické a alternatívne.

Obr. 1: Heterodidaktické metódy (Zdroj: Zaťková, 1988)

Figure 1: Heterodidactic methods (Source: Zaťková, 1988)

Prvou podskupinou sú motivačno – stimulačné metódy. Vhodnou metódou v súvislosti s vyučovaním geografie miestnej krajiny je napr. **motivačné rozprávanie o svojej obci na tému: „Zaujímavosti obce“**. Základné školy v Rajci (katolícka a mestská) sú spádovými školami, navštevujú ich žiaci z deviatich obcí. Hodina by začala tým, že by najskôr samotný učiteľ povedal niekoľko zaujímavostí z obce, z ktorej on pochádza a ďalej by pokračovali žiaci informáciami zo svojej obce. Taktiež by žiaci mohli **prečítať úryvok z kroniky mesta Rajec**, ktorú vyučujúci nájde v Mestskej knižnici v Rajci. K dispozícii je prezenčne, ale je možné si vybrané strany odfotografovať a žiakom ich v škole rozmnožiť, resp. je možné si zakúpiť CD nosič s textovou časťou za 3 €, ktorá by tak vyučujúcemu zostala aj na ďalšie roky.

Z expozičných metód je by príkladom výkladovo – ilustratívnych metód (verbálnych) mohla byť **prednáška** na tému: **„Chránená krajinná oblasť Strážovské vrchy“**, ktorú by realizoval zamestnanec Správy CHKO Strážovské vrchy v škole. Téma by bola zameraná nielen na Strážovské, ale aj na Súľovské vrchy, ktoré sú súčasťou CHKO Strážovské vrchy a časť z nich zasahuje aj do Rajeckej doliny. Prednáška by sa zaoberala ochranou prírody a krajiny a zaujímavosťami zo sveta rastlínstva živočíšstva a rastlínstva. Podobne by bolo možné zrealizovať prednášku aj o Národnom parku Malá Fatra.

Ďalším druhom expozičných metód sú výkladovo – ilustratívne metódy (názorné), kde by ich príkladom mohla byť exkurzia. Už spomínaná Správa CHKO Strážovské vrchy organizuje **exkurzie do NPR Manínska tiesňava alebo NPR Súľovské skaly**, pričom súčasťou každej exkurzie je aj odborný výklad (www.sopsr.sk, 2016).

Názorné metódy je možné využiť aj pri práci so štatistickým materiálom, napr. pri prezentácii a interpretácii tabuliek a z nich vzniknutých grafov (graf 7), napr. **„Priemerné ročné prietoky Rajčianky v rokoch 2006 – 2010 namerané v Poluvsí.“**

Graf 7: Priemerné ročné prietoky Rajčianky namerané v Poluvsí v rokoch 2006 – 2010 (Zdroj: SHMÚ, 2016)

Graph 7: The average annual water levels of the river Rajčianka in the years 2006 – 2010 (Source: SHMÚ, 2016)

Pri tejto úlohe môžeme žiakom zadať otázky typu: „Kedy dosahoval priemerný ročný prietok maximum resp. minimum? Ktoré faktory na to môžu vplyvať? Aký je rozdiel medzi maximálnym a minimálnym priemerným ročným prietokom?“

Ďalej môžeme názorné metódy využiť pri práci s mierkou mapy. Ako príklad môže poslúžiť úloha: „**V mape v mierke 1 : 20 000 mesta Rajec vyznač významné miesta a pamiatky.** Žiaci by v mape mesta mali vyznačiť mestský úrad, radnicu, múzeum, kostol, materské, základné a stredné školy, umeleckú školu, obchody a mnoho iných, pre nich zaujímavých miest. Ďalšia úloha by bola napr.: „**Odmerajte rozmery najväčšej budovy, ktorá je na mape a zistíte, aké sú jej rozmery v skutočnosti.**“, resp. „**Vzdušná vzdialenosť medzi Gymnázium v Rajci a Mestským múzeom je 700 m. Aká dlhá bude táto vzdialenosť na mape s mierkou 1: 20 000?**“ Mapu v zadanej mierke môžeme nájsť aj na internete (<http://mapa.zoznam.sk/?search=Rajec>).

Aktivizujúce a rozvíjajúce metódy sú ďalším druhom, ktoré patria do expozičných metód. V súčasnosti by mali byť tieto metódy súčasťou takmer každej vyučovacej hodiny, hoci je potrebné ich kombinovať aj s inými metódami, lebo nie každé učivo môže byť vysvetlené aktivizujúcou metódou. Príkladom tohto druhu metód môže byť napríklad **didaktická hra** s názvom **Geografická prešmyčka** – v slove sa ukrýva názov obce: KEDRANU (Kunerad), VETALIA (Lietava), NAMYČIČ (Čičmany). Ďalšou aktivizujúcou metódou je tajnička: „**Poznáš vlastný región?**“ (tab. 2). Jej výsledkom je *Betlehem*, jedinečný rezbársky výtvor nachádzajúci sa v Rajeckej Lesnej.

Tab. 2: Poznáš vlastný región?

Table 2: Do you know own region?

		B	u	d	z	o	g	á	ň
	V	e	r	o	n	i	k	a	
	S	t	r	á	ž	o	v		
	D	o	l	k	a	m			
K	u	n	e	r	a	d			
P	o	d	h	o	r	i	e		
R	a	š	e	l	i	n	i	s	k
Č	i	č	m	a	n	y			

Skalný útvar nachádzajúci sa v obci Zbyňov.
Termálne kúpalisko v Rajci.
Najvyšší vrch Strážovských vrchov.
Názov firmy, ktorá ťaží dolomit v Šuji.
Obec, v ktorej sa nachádza ruina zámku.
Obec susediaca s obcou Lietava.
Prírodná rezervácia v obci Šuja.
Rázovitá obec.

Projektová metóda patrí tiež k aktivizujúcim a rozvíjajúcim metódami. Jej podstata spočíva v tom, že žiaci vypracujú projekt, prostredníctvom ktorého sa učia. Projektovou metódou by mohli žiaci vytvoriť napr. „**Turistického sprievodcu Rajeckou dolinou**“, v ktorom by sa zamerali na geografické pomery, krátku históriu, hospodárstvo, cestovný ruch, prírodné a kultúrne pamiatky, zaujímavosti.

Celé vyučovanie by sa realizovalo na 3 vyučovacích hodinách v počítačovej učebni (Matejíčková, 2014). Na 1. hodine by skupiny žiakov dostali na spracovanie

konkrétne úlohy (napr. jedna skupina bude charakterizovať prírodné zaujímavosti – pohoria, doliny, termálne pramene, druhá skupina kultúrno-historické pamiatky – hrady, zámky, múzeá, tretia skupina dostane za úlohu venovať sa priemyslu a poľnohospodárstvu a posledná skupina sa bude venovať mestám v území spolu s krátkou históriou územia), na druhej hodine by v práci pokračovali a na poslednej hodine by svoje projekty pred triedou prezentovali.

Súčasťou aktivizujúcich metód na hodinách geografie môže byť v mestách Rajec a Rajecké Teplice skupinová diskusia napr. na tému: „**Život v meste versus život na dedine.**“ Jednu skupinu by tvorili žiaci pochádzajúci z mesta a druhú skupinu žiaci z vidieka. Alebo by sme túto tému mohli upraviť na: „**Obec versus obec**“, pretože v regióne sa častejšie stáva, že žiaci z obce dochádzajú do školy do inej obce. Žiaci by sa vzájomne informovali napr. o výhodách či nevýhodách svojej obce, o zaujímavostiach a pod.

V súčasnosti sa na hodinách geografie čoraz častejšie využívajú informačno-komunikačné technológie, ako napr. tablety, smartfóny alebo interaktívne tabule. Niektoré školy sú vybavené tabletovými učebňami, v iných má tablet aspoň vyučujúci, ktorý môže študentom ukázať mnoho aplikácií, ktoré môžeme používať pri vyučovaní geografie – napr. napríklad Offline Maps, Show me hills, QR Scanner, Súradnice a mapy, Google Maps, Google Earth. Všetky aplikácie sú zdarma a ľahko dostupné na internete, stačí si ich len nainštalovať. Využiť sa môžu napríklad pri úlohe: „**Pomocou aplikácie Google Maps nájdí GPS súradnice okrajových bodov mesta Rajec a Rajecké Teplice.**“ Touto aktivitou sa žiaci zdokonalia v práci s aplikáciou, lepšie si osvoja pojem geografická dĺžka a geografická šírka, naučia sa pracovať so stupňami a minútami. Zaujímavé videá o Rajeckej doline nájdeme na youtube.com. Internet môžeme využiť napr. pri meraní vzdialeností. „**Zisti vzdialenosť svojho bydliska od školy**“ - použi webovú stránku <http://mapa.zoznam.sk/merat-vzdialenost-m7>.

Využitie vybraných autodidaktických metód pri vyučovaní geografie miestnej krajiny Rajeckej doliny

Autodidaktické metódy (obr. 2) sú metódami samoučenia, žiak si ich volí sám. Do skupiny autodidaktických metód zaraďujeme dve podskupiny metód - samostatná učebná činnosť a diagnostické metódy.

Do samostatnej učebnej činnosti patrí aktivita typu: „**Na domácu úlohu si preštuduj webovú stránku svojej obce** (napr. <http://obecfackov.sk/>). **Informácie akého typu si tam našiel/našla?**“ Na ďalšej vyučovacej hodine bude jej začiatok venovaný diskusii na túto tému. Tým, že na niektorých školách sú aj žiaci z iných obcí, porovnajú si svoje poznatky a zhodnotia aj kvalitu webovej stránky.

Obr. 2: Autodidaktické metódy (Zdroj: Zaťková, 1988)

Figure 2: Autodidactic methods (Source: Zaťková, 1988)

Ďalšia aktivita môže byť: „**Z dostupných zdrojov zisti demografické údaje svojho mesta/obce**“. Bude na žiakoch či využijú osobnú návštevu mestského/obecného úradu alebo internetovú stránku mesta/obce, resp. stránku Štatistického úradu Slovenskej republiky.

Na ďalšej hodine si žiaci z rovnakých obcí vymenia svoje poznámky (zošity) a porovnávajú si tak zistenia, čím sa dostanú k druhej podskupine autodidaktických metód, ktorou sú diagnostické resp. kontrolné metódy. Pri spomínanej aktivite ide o vzájomnú kontrolu a výmenu informácií medzi dvojicou žiakov.

Záver

Miestna krajina je miesto, kde žiaci vyrastajú, chodia do školy, bývajú, športujú. Žiaci sa s pojmom miestna krajina stretávajú už na prvom stupni základnej školy na predmete vlastiveda, pričom svoje poznatky si rozširujú na druhom stupni základnej školy ťažiskovo v predmete geografia. Neodmysliteľnou súčasťou obsahu vzdelávania sú aj prierezové témy, pričom poznatky o miestnej krajine je možné využiť v téme Multikultúrna výchova, ktorej súčasťou je regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra, resp. v iných predmetoch zvolených v školskom vzdelávacom programe (napr. Regionálna výchova, Environmentálna výchova a pod.).

Pre dosiahnutie výchovno-vzdelávacích cieľov je veľmi dôležité správne zvolenie metód. Najčastejšie využívanou klasifikáciou metód v didaktike geografie je klasifikácia Zaťkovej (1998), ktorá ich člení na 2 veľké skupiny –

heterodidaktické a autodidaktické metódy. Ku každej z týchto skupín sme vybrali konkrétne námety úloh.

Do heterodidaktických metód zaraďujeme napríklad motivačné rozprávanie na tému „Zaujímavosti obce“, prečítanie úryvku z kroniky mesta Rajec, prednášku s názvom „Chránená krajinná oblasť Strážovské vrchy,“ či exkurziu do NPR Súľovské skaly. V geografii je potrebné, aby žiaci vedeli vytvoriť tabuľky, z nich grafy a následne ich vedeli čítať. To je možné napr. pri úlohe „Priemerné ročné prietoky rieky Rajčianky v rokoch 2006 – 2010 namerané v Poluvsí“. Z aktivizujúcich metód je pre žiakov veľmi zaujímavé projektové vyučovanie, ktorého príkladom je „Turistický sprievodca Rajeckou dolinou“ alebo didaktické hry, napr. „Geografická prešmyčka – v slove sa ukrýva názov obce“. Žiaci by sa mali naučiť vhodne komunikovať a argumentovať, čo by sme mohli docieľiť skupinovú diskusiu na tému „Život v meste versus život na dedine“, resp. „Obec versus obec“, kde by sa žiaci vzájomne informovali napr. o výhodách či nevýhodách svojej obce, o ich špecifických zaujímavostiach a pod. Taktiež využívanie informačno - komunikačných technológií a pomôcok ako sú aplikácie v smartfóne či v tablete, ďalej internet, interaktívna tabuľa, GPS zariadenia a pod. vzbudzujú väčší záujem u žiakov nielen o geografiu ako takú, ale aj o geografiu miestnej krajiny.

Z autodidaktických metód sme uviedli aktivitu typu: „Na domácu úlohu si preštuduj webovú stránku svojej obce (napr. <http://obecfacekov.sk/>). Informácie akého typu si tam našiel/našla?“ resp. „Z dostupných zdrojov zisti demografické údaje svojho mesta/obce“. Na ďalšej hodine si žiaci porovnajú svoje zistenia a vzájomne si skontrolujú úlohu.

Konečným výsledkom nášho snaženia by mala byť učebnica geografie miestnej krajiny s databázou edukačných aktivít realizovateľných v každej obci mikroregiónu Rajecká dolina.

Literatúra

- ČIŽMÁROVÁ, K. 2000. *Didaktika geografie I*. 1. vyd. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2000. 166 s. ISBN 80-8055-334-3.
- ČIŽMÁROVÁ, K. 2006. *Didaktika geografie II*. Banská Bystrica : FPV UMB, 2006. 89 s. ISBN 80-8083-28-54.
- ČIŽMÁROVÁ, K. (red.). 2013. *Regionálna geografia Horného Pohronia*. 1. vyd. Harmanec : VKÚ, 2013. 85 s. ISBN 978-80-557-0585-9.
- DUBCOVÁ, A. – KRAMÁREKOVÁ, H. – NEMČÍKOVÁ, M. – NÉMETHOVÁ, J. – OLÁHOVÁ, J. – OREMUSOVÁ, D. – RAMPÁŠEKOVÁ, Z. – REPASKÁ, G. – ŠOLCOVÁ, L. V TREMBOŠOVÁ, M. – VALACH, M. – VILINOVÁ, K. 2012. *Mikrogeografia - krajina okolo nás*. Nitra : UKF v Nitre, 2012. 185 s. ISBN 978-80-558-0112-4.
- KANCÍR, J. – MADZIKOVÁ, A. 2003. *Didaktika vlastivedy*. Prešov : Universum,

2003. 189 s. ISBN 80-89046-14-4.
- KANDRÁČOVÁ, V. – MICHAELI, E. 1996. Mikrogeografia v edukácii, výskume a pre prax. In *Krajina Východného Slovenska v odborných vedeckých prácach*. Prešov : Prešovská univerzita, 1996. s. 265-285.
- MATEJÍČKOVÁ, D. 2014. *Využitie projektovej metódy v geografii pomocou skupinovej práce v škole* [online] 2016. [cit. 2016-09-24]. Dostupné na internete: <http://mpc-edu.sk/>
- NEMČÍKOVÁ, M. 2009. *Región Horné Požitavie*. 1. vyd. Nitra : UKF, 2009. 84 s. ISBN 978-80-8094-609-8.
- OBEČ FAČKOV. 2016. *Združenie miest a obcí Rajeckej doliny – Stanovy* [online]. 2016. [cit. 2016-09-24]. Dostupné na internete: <<http://www.obecfackov.sk/section/default/1838>>
- OLÁHOVÁ, J. – CZAKOVÁ, G. 2010. Vyučovanie miestnej krajiny integrovaným prístupom. In *Geographia Cassoviensis*. ISSN 1334-6748, 2010, roč. 4, č. 2, s. 137-140.
- PEŇAŠKO, M. 2016. *Vyučovanie geografie miestnej oblasti v OZ Radošinka (návrh učebnice pre základné školy)*. Diplomová práca. Nitra : FPV UKF; Katedra geografie a regionálneho rozvoja, 2016. 62 s.
- PETLÁK, E. 1997. *Všeobecná didaktika*. Bratislava : Iris, 1997. 311 s. ISBN 80-89018-64-5.
- SVORAD, A. – ŽONCOVÁ, M. – DUBCOVÁ, A. 2014. Orientácia ako prostriedok spoznávania miestnej krajiny na príklade územia Zoborské vrchy. In *Geografické informácie*. ISSN 1337-9453, 2014, roč. 18, č. 2, s. 169-179.
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2016. *DATAcube* [online]. 2016. [cit. 2016-09-24]. Dostupné na internete: <<http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/>>
- ŠTÁTNA OCHRANA PRÍRODY SLOVENSKEJ REPUBLIKY. 2016. *Chránená krajinná oblasť Strážovské vrchy – Environmentálna výchova* [online]. 2016. [cit. 2016-09-24]. Dostupné na internete: <<http://www.sopsr.sk/strazovskevrchy/web/ekovychova.html>>.
- ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV. 2016a. *Štátny vzdelávací program* [online]. 2016. [cit. 2016-09-24]. Dostupné na internete: <<http://www.statpedu.sk/clanky/statny-vzdelavaci-program>>.
- ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV. 2016b. *Prierezové témy* [online]. 2016. [cit. 2016-09-24]. Dostupné na internete: <<http://www.statpedu.sk/clanky/statny-vzdelavaci-program-svp-pre-druhy-stupen-zs/prierezove-temy>>.
- TOMČÍKOVÁ, I. 2010. Miestna krajina vo vyučovaní vlastivedy a geografie na základnej škole. In *Geographia cassoviensis*. ISSN 1337-6748, 2010, roč. 4, č. 1, s. 159-163.
- ZAŤKOVÁ, M. 1998. Didaktické metódy a ich aplikácia v zemepise/geografii – 2. časť. In *Geografia*. 1998, roč. 6, č. 2, s. 76-78.

OPPORTUNITIES FOR TEACHING OF GEOGRAPHY OF LOCAL LANDSCAPE IN THE MICROREGION RAJECKA VALLEY

Summary

The local landscape is a place where children grow up, go to school, live and do sports. Students need to learn about the term of a „local landscape“ in the first years of elementary school during the lessons of local landscape and then they expand their knowledge in second grade of primary school initially in the 9th class from 1st of September 2015 according to innovated national education programme in the 8th grade. An important part of education content are overview themes, in which the main regional education and traditional folk culture deal with the local landscape in accordance with original state education program and with innovated national education program „multicultural education“ which part is the regional education and the traditional folk culture.

Association of Rajecka valley is an association of 24 municipalities, two of them are cities. It is located in the northwestern part of Slovakia, in the southwestern part of the Žilina region. It occupies the central and southern part of the district Žilina. In Rajecka valley are 17 primary schools. Seven of them provide education only at the first grade of primary education.

To achieve educational aims is very important to choose the right methods. There are many divisions of didactical methods. We have chosen segmentations according to Zafková (1998), which separates methods into two big groups: heterodidactical and autodidactical methods.

Heterodidactical methods includes for example motivational speech about „Interesting facts of my village“, or small readings in Rajec town chronicle, or lecture about Protected Landscape Area (PLA) Strážov mountains in school led by council of PLA Strážov mountains. Best example should be field trip to NNR The Súľov Rocks. For students is necessary to know how to read graphs and charts when they want to have good knowledge of geography. Good example should be the task „The average annual water levels of the river Rajčianka in the years 2006 – 2010“. Activating methods like the project learning, didactical games or trouble solution learning are the best for students. Good example of this method is “Tourist guide for Rajecka valley”, or didactical game “Find village – in word is hidden village name”. Communicating and argument skills of students can be improved by group discussion about “Living in the village versus living in the city”, or “village versus village”, where students can review positives and negatives about their home village or town. Very important are also ICT, like applications in smartphones or tablets, internet, interactive boards, GPS devices. Modern technologies are important in geography and especially in local landscape teaching because they increases interest of the students.

Autodidactical methods includes activities like “Homework – study web page of your hometown” (for example <http://obecfackov.sk/>). How informations did you find there?“ or „From available resources find out informations about demography of your town/village“. Students will match and check their findings on the next class.

The result of our endeavours should be geography textbook of local landscape with a database educational activites which can be realised in each of villages microregion Rajecka valley.

Bc. Katarína Úradníková

RNDr. Hilda Kramáreková, PhD.

Katedra geografie a regionálneho rozvoja FPV UKF v Nitre

Trieda A. Hlinku1, 949 74 Nitra

E-mail: katarina.uradnikova@student.ukf.sk, hkramarekova@ukf.sk